

A „MAGYAR PHILOSOPHIAI SZEMLE“ EDDIGI MUKÖDÉSÉRŐL.*

Nyilt levél a »Magyar Philosophiai Szemle« tisztelt szerkesztőihöz.

Feltűnőnek, ha nem is meglepőnek találom én (talán Önök is így vélekednek a dologról), hogy egy szakfolyóiratnak, mely három évig fennáll, feladatáról egy ember, a ki abba a folyóiratba még egy betűt sem írt, akkor szól, — a mikor ezen folyóirat 4-ik kötete és évfolyama kezdi pályafutását. Feltűnőnek találom ezt az eljárást azért, mert éppen egy oly ember nyilatkozik, mint Dr. Maczki Valér ur, ki a folyóiratnak fentartásához egy vonást sem tett; bár nem lepett meg a dolog, mert hozzá vagyok szokva ahhoz, hogy bizonyos oldalról mindazt, a mit mi tettünk, helytelennek találják s csak azt az egyet sajnálom, hogy ama böcs urak eddig üres szavaknál többet nem birtak szólni. A tisztelt szerkesztőség Dr. Buday úr neve alatt tett ugyan megjegyzéseket Dr. Maczki úr fejtegetéseire, a melyekben (köszönettel tartozom!) annak kifogásait gyengíteni iparkodott. De a dolgon himezés-hámozással segíteni nem lehet; itt nyiltan színt kell vallani s vagy elfogadni Maczki úr indítványát, vagy pedig a Szemle eddigi irányát kell követni s annak csak tökélesbitésére igyekezni.

Az én meggyőződéselem Maczki úréval teljesen ellenkezik; nekem tapasztalataim vannak e téren, milyenekkel Maczki úr nem dicsekedhetik, s minthogy az én hátam mögött három évnek munkája áll, azért módomban van egyrészt Maczki úr kifogásainak alaptalanságát, másrészt javaslatának keresztülvihetlenségét és veszélyességét kimutatni. Szándékom volt különben is, mint a tisztelt szerkesztő urak tudják, a közönség elé, mely a Szemle munkásságát részletesebben nem ismeri, egységes képet állítani, mely annak a külső keretnek, melyet a mult évfolyam utolsó füzetében történelmi tekintetben készítettem, életet adott

* E cikke alkalmmilag még visszatérünk.

Dr. B. J.

volna. Most annál szivesebben teszem, mert ezen statistikai összeállításból mellékesen Maczki úr állításai és reformjavaslata is nyerik a kellő megvilágítást. Az ő állításai ugyanis minden tételben tájékozatlanságot árulnak el a Szemle 3 évi munkássága iránt, s azért nem is tekintem azokat »recriminációknak« — csak fontoskodásnak; mert recriminációkhoz azoknak nincs joguk, a kik semmit sem tettek a vállalat zsenge korában, mint Maczki úr. Egyszerűen annak veszem cikkét, hogy a lelépett szerkesztőn utólag nemeslelkűen még egyet rugni akart, s igen régi módszeres eljárásnak ismerem azt a felkapaszzkodásra, hogy az elődök munkásságát, melyet nem is ért, eltévesztettnek nyilvánítja s a bámuló közönség előtt saját bölcsességét annál fényesebben ragyogtatja. Ezt az érzületet pedig a M. Phil. Szemle szerkesztőinek táplálni, épen nem állhat érdekükben.

Teendőm ennek alapján önkényt két részre oszlik. Az elsőben a Szemle 3 évfolyamának munkásságát statistice összeállítom s azon szándékot is bevallom, melylyel vezettem; a másodikban hozzá mérem ezen tényálláshoz Maczki úr kifogásait. A zártélt a szives olvasóra bízom.

I.

A Magyar Philos. Szemlében 3 évi fenállása alatt, az én szerkesztőgem idején, 31 önálló cikket talál az olvasó. Tekintve, hogy némelyik cikk 2—3 sőt 6 közleményből is állott (pl. Dr. Lechner Lászlóé Spencer philosophiájáról), úgy hogy az összes cikkszám 61-et tesz ki, bátran mondhatni, hogy a megjelent 18 füzet mindegyikében 3 önálló cikk foglaltatik. Ezen önálló cikkek (tekintve, hogy a Szemle 3 évfolyama összesen 90 ívet tesz ki) 1069 lapot foglalnak el, vagyis majdnem 67 ívet; úgy hogy minden évfolyamra 355 lap vagyis majdnem 23 ív esik.

A viszony tehát az önálló cikkeknel ez:

3 évi egész lapszám: 1069 — cikkek lapja 1 évf. 356 lap.

» » irszám cikkeknel 67 — » iver » 23 ív.

A számra nem fektetek súlyt, ámbár lehet ebből is tanulságot levonni; de ha összehasonlítjuk ezen számokat külföldi folyóiratok számaival, akkor a mi törekvésünk igen szép világításban tűnik elő, mennyiben termékenységre nézve bármely külföldi hasonszaku folyó-

A »Magyar Philosophiai Szemle« eddigi működéséről.

irattal versenyezhetünk. Ez igen fontos momentum, a melyet a gáncsolóknak jó lesz figyelembe venni; ajánlom nekik figyelmükbe egyttal azon körülményt is, hogy az osztrák-magyar monarchiában csak Magyarországnak van önálló bölcsészeti szaklapja, a miből a magyar munkásságra és annak concentrációjára bizonyára csak előnyös következtetések vonhatók.*

* Összehasonlításul hadd álljanak itt a következő számok, melyek a német folyóiratoknak ezen külső oldalát feltüntetik.

A Philosophische Monatshefte évi ivszáma: 40 iv azaz 640 lap. Ebből esik cikkekre nem egészen 20 iv, azaz 315 lap. Cikkek száma egy évben: 16.

A »Vierteljahrsschrift für wiss. Philos.« évi ivszáma: 32 iv, azaz 512 lap. Ebből esik cikkekre nem egészen 23 iv, azaz 360 lap. Évi cikkszám: 12.

A »Zeitschrift für speculat. Philos. u. Kritik« évi, ivszáma: 40, azaz 640 lap. Ebből esik cikkekre 375 lap, azaz nem egészen 24 iv. Évi cikkszám: 20.

Az arány tehát ez:

	M. Phil. Szemle.	Philos. M.-H.	Viertelj.-Schr.	Zeitschr. f. spec. Ph.
Évi ivszám:	30 iv	40 iv	32 iv	40 iv
> cikkszám:	20 cikk	16 cikk	12 cikk	20 cikk
				(beleszámítva a folytatásokat is)
Cikkek ivszáma:	23 iv	20 iv	23 iv	24 iv.

Azaz: 30 ivre 20 cikk 23 ivvel a M. Phil. Szemlében.

40 » 16 » 20 » a Phil. M.-H.

32 » 12 » 23 » a Viertelj.-Schr.

40 » 20 » 24 » az Ulrici-féle folyóiratban.

Az itt közlött számokat levonva az összes ivszámból, kiderül a M. Phil. Szemle egyik gyengéje, melyen a tisztelt szerkesztőknek sikerül talán segíteni; én képes arra nem voltam. Az »Értesítő« és »Phil. folyóiratokra« maradt ugyanis a »M. Phil. Szemlének« mindössze 7 iv, a mi, tekintve a németeket, igen csekély szám. Az arány ugyanis ez:

	M. Ph. Sz.	Ph. M.-H.	Viertelj.-Sch.	Zeitschr.
Értesítő	7 iv	20 iv	17 iv	16 iv.

A hiány nem rejlik a folyóiratok registrálásában, mert a Szemle 5 folyóiratot tartott szem előtt, hanem az irodalmi értesítőben. Ezt bővíteni képes nem voltam; legnagyobb részét a könyveknek én és Dr. Lechner Károly és László urak ismertették. Mások a nekik megküldött példányokat sem ismertették, sőt megesett velem, hogy egy munka egy egész évig volt egy úrnál s még sem lett ismertetve. Visszajött felvágatlanul. Ez szomorú jele annak, hogy a mi philosophusaink keveset olvasnak s ha ezen sikerül segíteni az új szerkesztőknek, ez nagy előnyre lesz a magyar philosophiának.

Böhm.

Ezen számarányokra, mondom, súlyt nem fektetek; a niveau magaslata melyen a cikkek tartalmilag állanak: határoz e dologban. Erre nézve azonban előlegesen kijelentem, hogy e cikkek nem nagyon messze állanak a külföldiek mögött, sőt az irányt tekintve, melyet tartottak, azoktól előnyösen különböznek. A mi folyóiratunk nem üzött philologizáló philosophiát, sem nem járt a felhőkben, hanem mindig értelmes és positiv alakot igyekezett adni cikkeinek. Azért csak tájékoztatlanságról vagy rosszul alkalmazott szellemdúsoskodásról tanuskodik Maczki úr azon állítása, hogy a magyar bölcelet olyan mint »kaffir nyelvre fordított Homeros.« Maczki úr alkalmasint saját »bölcselemi értekezéseit« vette mintául e kifejezésnél. (L. M. Phil. Szemle I. évf. 135-ik laptól kezdve.)

Hogy mi »kaffirok« milyen irányban foglalkoztattuk sikertelenül gondolkozásunkat, az legjobban lesz látható, ha a cikkeket szakonként tartalmuk szerint összeállítom. Az említett 31 cikk ugyanis tartalmilag következőleg oszlik szét.

1. Ismeretelméleti kérdéseket, még pedig részben a legfontosabb kérdéseket, fejtegetett 4 nagyobb cikk. Böhm Károlytól látott napvilágot »A realismus alapellenmondása«, melyben a naiv realistikus irányt logikai értékére nézve vizsgálta; »Kriticismus és positivismus«, melyben a metaphysika lehetetlenségéből kiindulva s azt a változás problémáján kimutatva, azt hirdette, hogy a modern philosophiának csak úgy van értelme, ha Kant alapján Comtenak módszerét és positiv irányát miveli. Ugyanezen körből meritett tárgyat fejtegetett Schmitt Jenő »A philosophia problémája«, a melyben sajátos, »panaisthesis«-nek nevezett, álláspontról véli a philosophia alapkérdését, a lét és jelenség viszonyát megfejthetni. — Dr. Horváth Cyrill, philosophiánknak fájdalom! elhúnyt, Nestora, a philosophia elleni ellenszenvet igyekezett megmagyarázni »A philosophálás akadályai« című, halála miatt be nem fejezett cikksorozatában. Mindezen cikkek a modern ismeretelméleti irányban mozogtak; a mennyiben mind nem a megismerés lélektani oldalával foglalkoztak, hanem az ismerés logikai alapjaival s így méltán sorozhatók a modern ismeretelméleti fejtegetések körébe.

2. Lélektan nál foglalkozott 9 értekezés. Névszerint Dr. Babics Kálmántól: »A szerelem elméletéből«; — Dr. Bihari Pétertől: »A nő«-ről; — Böhm Károlytól: »Az asszony lélektanáról« és »Néhány újabb kutatás a kísérleti lélektan terén«; — Dr. Lechner Károlytól 2 psychophysikai cikk. Az egyik »A szellemi életünk fejlődés-korában felmerülő hiányok s azok okai«, a gyermeki lélekkel foglalkozik, a másik »Az érzéki észrevevés elemi alkatrészei«, az észrevevés bonyolult processusának igen érdekes psychophysikai fejtegetése; — Dr. Nemes Imre: »A jellem eszméjéről« szóló cikkét is ide számíthatom; ide Schmitt Jenőét »A szellemi működés mint érzéki funkciók jelensége« és Dr. Pauer Imrét »Lélektani elméletek történeti fejlődése a görög philosophiában.«

A tárgyak szerint beosztva tehát 2 cikk szól az asszonyról (egy igen actualis tárgy), 2 psychophysikai kísérletekről (egy igen modern tárgy), 1 a gyermek lelkéről (igen fontos tárgy), 1 a szerelemről (igen érdekes tárgy), 1 a jellemről, a melynek életre vonatkozását senki sem tagadhatja, 1 ismeretelméleti cikk lélektani alapon s egy történeti.

3. Ethikai illetőleg sociologiai cikkünk 3 volt: Bokor Józsefé: »A szabadság némely akadályairól«; Dr. Kiss Mihálytól: »A társadalom fogalmáról«; Szlamka Elektől: »Haladásunk és az emberi boldogság.« Hogy ezen ág oly kis terjedelemben miveltetett, annak okát, nehogy keserűséget okozzak némelyeknek, máskor fogom kifejteni.

4. Az aesthetika annál bővebb miveletésben részesült; nem kevesebb 7 értekezésnél foglalkozott vele. Baráth Ferenc: »Az amerikai költészet fejlődéséről« szól a Westminster Review után; Dr. Buday József: »Giacomo Leopardi grófot mint a német pessimismus előfutárját« mutatta be és Byronnak kevésbé ismert »Kain-ját« taglalta szokott világos modorában; Rakodczay Pál: »A művészetek egy új osztályozását« ismertette; Dr. Simon József S. 2 cikkben és Schmitt Jenő egy cikkben a szépnak lélektani s metaphysikai oldalát vették tekintetbe.

5. A philosophia történelmében 7 értekezés mutatható fel; melyeknek egynémelyike folytatást vár s nyerni

fog, valamennyi azonban a jelenkorra fontos mozzanatok taglal. Ezek: Dr. Bihari Péter 3 közleménye Lotzeról; Dr. Lechner Lászlótól »Herbert Spencer philos. rendszeréről« 6 közlemény; Böhm Károlytól: 3 közleményben »A positiv philosophia rendszere«; Dr. Kiss Árontól: »Péterfi Károly élete és munkái« 2 közl.; Dr. Buday Józseftől: »Dr. Petőcz Mihály bölcsészeti rendszere« 2 közl. és »Ulrici Hermann« balálára; Málnai Mihálytól: »Locke és Leibnitz vitája a velünk született eszmékről« 2 közl.

6. Nyelvbölcsészeti cikket csak Bodnár Zsigmond irt: »A nyelvtudomány jelen állása« név alatt, a melyben a magyar nyelvtudósokra is reflectált.

Ezen cikkeket birja a »M. Philos. Szemle« eddigi 3 évfolyama felmutatni. A kinek szeme van, látni tényeket. annak figyelmét ki nem kerülheti, hogy ezen cikkek a philosophia összes ágait felkarolták, leszámítva a természetbölcsészetet és a tulajdonképeni logikai tanokat. Ezen hiányon azonban azzal, hogy az Értesítő az ide vágó idegen műveket fejtegette, jobban lett segítve, mint ha avatatlan kezek ezen nehéz kérdésben kontárkodtak volna. Így a természetbölcsészetre vonatkozólag 8 könyv lett ismertetve, köztük Dr. Fritz Schultze »Philosophie der Naturwissenschaft« című két kötete, egy munka, mely minden esetre nagy számot tesz az ide vágó német irodalomban s melynek mi 20 lapot szántunk; — ezen kívül Lotze H. »Grundriss der Naturphilosophie«; Kirchner »Ueber das Grundprincip des Weltprocesses«; Fredrichs »Zur modernen Naturbetrachtung«; Comte Ág. positiv philosophiája Schneidertől s mások.

Értesítőnk, melynek az önálló cikkek kiegészítőjének kellett volna lennie, ha célokat a csekély munkaerő mellett megvalósítanom sikerült volna, az említett cikkeken kívül felmutat még 10 lélektani, 5 logikai, 3 aesthetikai, 2 bölcsészettörténeti, több metaphysikai és ethikai könyvnek ismertetését. Ezek közül esik: a magyarra 12 db, a németre 22, a franciára 1 db, angolra 2 db, olaszra 1 db.

A philos. folyóiratokból ismertetve lett 13 német, 9 francia, 1 angol nagyobb értekezés és kisebb fejtegetések. Ezek közül

valláserkölcsi 9, bölcsészettörténeti 7, lélektani 5, ismeret-elméleti 1.

Foglaljuk egybe az itt felhozott statistikai adatokat. A M. Philos. Szemle 3 év alatt 31 önálló értekezésben a bölcsészeti ismeretek minden ágát igyekezett művelni. Értesítője 38 művet ismertetett, nem találomra, hanem úgy, hogy az összes magyar philosophiai műveket, melyek ezen idő alatt megjelentek, maga körébe vonta, a külföldi könyvek közül pedig az eszmeköréhez tartozókat megválogatva, ismertette. Külön rovatában 5 külföldi folyóirat cikkeivel ismertette meg az olvasót (Phil. Mon. h., — Viertelj. schr. f. wiss. Philos. — Zeitschr. für speculative Phil. u. Kritik; — Revue philosophique és a Mind); könyvjegyzéke a nevezetesebb új műveket pontosan szokta volt meghozni, a csekély térhez képest elég nagy bőségben. Nem akarom ezen eredményt nagyra mondani; de a hol, mint mi nálunk, a philosophiai munkálkodás, hely nem léte miatt, egészen parlagon hevert, ott az ilyen kezdeményezés mindenesetre örvendetes jelenségnek tekintendő.

II.

Áttérek már most azon szellemre, mely ama statistikailag feltüntetett és részletezett keretben nyilatkozott. Azok, kik az egész Szemlét minden részletében nem olvasták úgy, mint én tettem (és ezt a gáncsoskodó, sokszavu és kevéslelkű emberek mindig szokták elmulasztani), annak belső összefüggését, a szakadozott részleteit átlengő egységes célt bizonyosan nem látják s azért jó lesz azt világosan kitüntetni, hogy az elégedetlenek ne részletekbe kapaszkodjanak, hanem magát a célt döntsék meg, melyet a Szemle részben már is megvalósított. A Szemle nem tagadhatta meg maga előtt azon szomorú tény, hogy a magyarnak philosophiája, ha nem is »kaffir« természetű, mint a magasban járó Maczki úr véli, de nagyon zsenge erejű. A philosopháló erőt felkölteni, a meglevő erőt edzeni s céltudatos munkára felhasználni, ez volt tehát első teendője. A M. Philos. Szemle főcélja tehát volt: a philosophia terén önálló munkásságra buzdítani, s azért értekezései s cikkei (egyet kivéve) önálló dolgozatok, önálló gondolkodásnak eredményei s

nem egy közülök bármely külföldi folyóiratnak is díszére vált volna. Ha valamennyinek nincs is tudományilag állandó értéke, de vannak köztük olyanok is, s magyar viszonyaink közt az önálló törekvés adja meg nekik a specialis magyar értéket. Fordításoknak barátja nem voltam soha s nem vagyok, kivéve a hol nélkülözhetetlen szükség követeli; s azért a M. Philos. Szemle az én szerkesztőségem alatt ezen nálunk divatos mesterséget nem űzte s adja Isten, hogy ezentúl is minél ritkábban szoruljon rá. Én ugyan hallottam azt is, hogy ne beszéljünk a magyar philos. önálló műveléséről; de oly emberek mondták, kik pöffeszkedésük dacára a philosophiához (mondjuk ki nyiltan!) annyit értenek, mint vak a színekhez, s a kik azon szabadságot, melylyel ők nem rendelkeznek, azoktól, kik benne élnek, megvonni szeretnék. Ezekkel szemben mindenkor azon meggyőződésemet fogom vitatni, hogy a magyar philosophián fordításokkal segíteni nem lehet; a philos. a szabad, önálló gondolkodás mestersége, s ha ezt elveszszük tőle, eltűnik, bizonyos emberek nagy öröme, a rettegett philosophia is.

A mi már most ezen önálló művelésnek értékét illeti, azt az alkalmazott mérték szerint különbözőnek lehet találni; de ez esetben a mérték iránt igen könnyen megegyezhetünk. A philos. folyóiratok nem arra valók, hogy új tudományos irányokat kezdjenek; cikkeik rövidege nem engedi ezt. Feladata az ilyen folyóiratnak csak az lehet, hogy philosophiai kérdésekben actualis legyen, azaz a philosophiában felmerülő új kérdésekben a hozzászólást tegye lehetségessé az egyes, szétszórt bölcselkedőnek. Abszolút értéke tehát egy philos. folyóiratnak sincs.

De lehet relatív nemzeti értéke; a folyóirat azon arenát képezi, a hol a gyakorlott bajnokok megvívhatnak egymással s egyszersmind kezdők számára *γυμνάσιον*-ul szolgálhat. S minél hátrább van valamely nemzetnek philosophiai irodalma, annál jobb hasznát veszi az ilyen folyóiratnak. A M. Philos. Szemle mindkét tekintetben megtette a kezdeményezést; régiebb emberek elvek felett vitába állottak egymással s nem egy új tehetség ezen folyóiratban kezdte philosophusi pályáját. A nemzeti haszon ebből szembeötlő — philosophiai irányban. De ha a folyóirat pusztán csak veszekedő hely, s nincsen vezérgondolata, célja, a

melynek a vitából eredményül kellend kikerülnie, akkor tudományos értéke nincsen. S ilyen célja volt a M. Phil. Szemlének, ámbár nem nyíltan bevallva, de minden részében észlelhető. — Minden tolerantiája mellett ugyanis, melylyel más philosophiai iskolák iránt viselkedett, alaphangulata volt a positiv ismeretek keresése és a kritika, a mint azt egy cikkemben (»Kriticismus és positivismus«) a szakavatottak számára elég szabatosan jeleztem is. Cikkei annál fogva ritkán veszítették el a tapasztalat alapját s nebulosus fejtegetésekbe (a theologia köréből merítve) azért nem bocsátkozott, mert positiv alaptendenciája nem engedte. Positivismusa a lélektani és történetbölcselemi részletekben volt világos, de más cikkekben is. A positiv irányban dolgoztak: dr. Bihari Péter, Bokor József, dr. Kiss Áront is ide számíthatom, dr. Lechner Károly, dr. Lechner László és Böhm Károly, a kiknek cikkeiben nebulosus constructiókat nem lehet találni, bár folytonos vonatkozással vannak tételeik a positiv ismeretekre. S bizton hiszem, hogy az új szerkesztők különös megerőltetése nélkül s annak dacára is, ha kell, a Szemle ma-holnap határozott positivista irányúvá fog kifejlenni.

Emellett azonban dolgoztak a Szemlébe: concretisták is, mint: Dr. Nemes Imre és Dr. Buday József; dolgoztak sensualisták (panaisthesis neve alatt), mint: Schmitt Jenő és Dr. Simon József; dolgozott Krause irányában pl. Dr. Kiss Mihály, meg nem határozott (talán Herbarti) irányban pl. Dr. Babics Kálmán. És ha más irányból jelentkeztek volna, azok számára is nyitva állott a folyóirat.

Ezekből világos, hogy a M. Philos. Szemle, értelmes irányban haladva, alkalmas vívótér volt a benne fellépett irányok számára, s hogy nem taláalomra és elvtelenül, hanem egy határozott cél és elv szolgálatában dolgozott.

III.

És most nézzük Dr. Maczki Valér úr kívánságait, melyekben, a Szemle eddigi irányát helytelenítve, új reformjavaslattal fellépni — szükségesnek vélte. Vádjait a következő pontokba lehet összefoglalni:

1. A Szemle »jobbára specialis szakszerűsége« törekedett,

holott feladata lenne »minden tudományra visszahatni philosophálva« és »a bölcsélet foruma elé állítani a mozgató koreszméket.«

2. A Szemle »a philosophia belső eszmekezőrének (Maczki úr szerint elkorázott) surlódtatása által e tudománynak úgyis gyér számú munkásait megoszlatá.«

3. A Szemle nem hatott egy tudományra sem s azért nem keltett visszhangot sem a »szakfolyóiratokban.« S épen azért

4. a Szemle hasábjain Dr. Maczki Valér úr nem találkozott sok »philosophiával foglalkozó nevével.«

Mindezeket Dr. Maczki Valér úr nem »recriminatiókép« írja — Isten mentse! hiszen a folyóirat magától indult, magától állott fenn, nem volt annak vezetője, csak a viszonyok csinálták! — Ő ezeket csak azért írja, hogy e folyóirat ezentúl »neki megfelelő módon« »encyclopaedikus jellegűvé« váljék. Mert eddig sem nyelvészettel, sem aesthetikával, sem paedagogikával, sem művelődéstörténelemmel, sem társadalomtannal — nem foglalkozott.

Hogy ezen vádokban mi igaz van, s a reformjavaslat megnyíben életre való, azt a legrövidebb módon lehet megtudni. — Kezdjük breviter az utolsónál, hogy a M. Philos. Szemle encyclopaedikus jellemű legyen. Az encyclopaedikus jellemet pedig úgy éri el, ha minden tudományra visszahat philosophálva a bölcsészet »foruma elé állítva a mozgató koreszméket s a kérdések tisztázásával irányt jelölve a mi viszonyainkhoz való módosulásoknak.« Bevallom, hogy ebből nem érthettem meg azt az encyclopaedikus jellemet.

Az encyclopaedikus jellemet vagy úgy lehet érteni, hogy minden philosophiai disciplinát öleljen fel a Szemle, s ezt megtette; vagy úgy, hogy minden napi kérdéshez, bármely szakba vág, hozzászóljon — s ezt véleményem szerint a Szemlének tennie nem szabad. — Elöttem ugyanis legelső követelmény az, hogy a Szemle philosophiai legyen, azután lehetségesen encyclopaedikus szabású, de mindig philosophiai. A Philos. Szemlének csak mint philosophiainak van létjoga s feladata épen a philos. gondolkodást edzeni, philos. eredményeket létesíteni első sorban, — azután lehet hozzászólani okosan a »mozgató koreszmékhez.« Maczki úr nézete szerint a dolog megfordítva áll. Magyar philo-

sophiánk még csak »kaffir nyelvre fordított Homerus« — de ezen kaffirnak ítélőszéke elé kívánja Maczki úr az európai koreszméket állítani, ezen kaffirtól várja ő azoknak módosítását! Nem ellenmondás-e ez? nem olyan hysteroproteron, a mely felett a komoly gondolkodás sajnálattal kénytelen nevetni? Azt hiszi-e Maczki úr, hogy pl. a magyar philosophia mai nap képes arra, hogy komolyan hozzászóljon a természettudományokhoz? hogy beleavatkozzék nyelvtudományi kérdésekbe? hozzászóljon tudományosan a socialis állapotokhoz? Tárcacikkekben, elhiszem; de tudományosan szava nincsen. Mit kell tehát tennünk? Belebeszélni mindenbe, a mihez nem értünk még, vagy pedig lassan és szorgalmasan tanulni, hogy legalább utódaink legyenek azon helyzetben, hogy a társadalmat mozgó koreszmékhez alaposan hozzászóljanak? Azt hiszem, az utóbbi a helyes út, az előbbeni a szédelés útja. S hiszi-e Maczki úr, hogy ezt »specialis szakszerűség« nélkül fogjuk valaha elérni? Miért veti tehát a Szemlének szemére, hogy »specialis szakszerűsége« törekedett az én vezetésem alatt, mikor ezen lassú munkának biztos célja van?

De ha Maczki úr nem úgy értette az encyclopaedikus jelleget, mely abban állana, hogy a philosophia mindenhez hozzá szóljon, a mi jelenben történik, az örökkévaló törvények ismerete nélkül, hanem úgy érti, hogy a Szemle a philos. körén belül minden eszmére kiterjedjen, akkor olyat tagad meg a Szemlétől, a mivel régóta birt. A Szemle valóban encyclopaedikus volt philosophiai értelemben, azaz felkarolta gyenge erőnkhez mérten a philos. összes ágait. Ha Maczki úr, mielőtt reformatori tervével fellépett, a Szemlének csak tartalomjegyzékét nézte volna meg pontosan, belátta volna, hogy az új szerkesztők előtt encyclopaedikus tétele csakugyan felesleges, mennyiben a régi szerkesztő Maczki úr helytelen követelését, melynek ő szabatos fogalmazást sem tudott adni, régen és helyesen megvalósította. Azért felkiáltásai (I. füz. 51. lap) engem egészen hidegen hagynak s csak azt kérdem magamtól: hogy írhat komoly ember ilyen meggondolatlan szelességgel? Nem szólt a Szemle a »Nyelvőr«-höz; világos, mert a Nyelvőr törekvései még nem mutatnak fel olyan tételeket, melyek philos. discussiókra érettek volnának! Nem szólt a tanügyhöz! Nem bizony, mert a

paedagogikát mi positivisták nem tartjuk tudománynak, hanem művészetnek, s mert bármely paedagogikai fecsegés még nem philosophia. »Nem foglalkozott aesthetikával, sem sociológiával.« Ugyan, kedves Maczki úr, nézze csak meg a fenti statistikát!

Igy tehát a Szemle józan értelemben csakugyan encyclopaedikus jellegű volt, s Isten mentse attól, hogy a Maczki úr encyclopaedikus természetét követve minden levesben kanál legyen. Nem illő a philosophiához a köznapí feleselésekhez leszállania. Hogy már most nem költött visszhangot a Szemle a »szakfolyóiratokban«, az egyrészt helytelen kivánság, másrészt téves állítás. A philos. folyóiratot alsóbb szabású »szaklapok« regisztrálni soha sem fogják; a német philos. folyóiratokkal sem teszik, pedig azoktól senki sem tagadja el, ha nem is közvetlen, hatásukat a társadalomra. Hogy más »szaklapok« nem reflectáltak rá, az csak ezen »szaklapok« specialis »szakszerű« korlátoltságában birja okát. Bezzeg, mikor a »Budapesti Szemle« egy kedveltjét megcsipdestük, az »előkelő« »Budapesti Szemle« is reflectált a Philos. Szemle nevű »jóraláló« folyóiraatra. De a philosophia nem apró pénzzel, csak nagy váltókkal dolgozik; a philosophiát azért apróbb kalmároknál nem is fogja pénzül találni Maczki úr.

De ha helytelen ezen echónak óhajtsa, téves azon állítás is, hogy nem lett volna ilyen echo. Eltekintve a »Budapesti Szemlétől« Dr. Bihari Péter cikkét »A nőről« úgy mint az én cikkemet »Az asszony lélektanáról« egy »szaklap« bírálta s ismertette: »A nemzeti nőnevelés.« Sőt maga Maczki úr is hallatott, a mint értesültem, egy ilyen echót a »Közoktatás« című »szaklapban.«

A második vádat végre, melyet, ha nem volna oly nevetető, komolyan visszautasítanék, rövid megjegyzéssel vélek elűthetni. Azt mondja Maczki úr, hogy a philos. gyér magyar munkáit megoszlatá a Szemle (azaz én, ki szerkesztettem). Ur Isten, milyen hatalom volt ez a Szemle! Azt az összetartó magyar philosophusi haderőt 3 rövid év alatt szétrobbantotta! Valóban csodálatos erejű Sámson volt! És ezt oly egyszerűen tette a Szemle, épen csak »a belső eszmekör surlódtatása által« érte el ezt azoknál, a kiket Maczki úr a bölcsélet magyar művelői közt tisztel, s kik Buday úr szerint nem irtak egy cikket sem.

Hát a dolognak állása ez. Mikor a Szemle megindult, ak-

kor semmi kapocs nem volt a magyar philosophálók közt; néhányan dolgoztak csendesesen, legtöbben csak a philosophusi tribonumba burkolódzva büszkélkedtek. A »Szemle« tehát nem talált semmi megoszlalni valót; de igenis megrostálni valót talált igen sokat. S a mint megindult a kritikai rosta, keresztül hullottak némelyek, kiket a bíráló könnyűknek talált, mint pl. A. B. C. D. nomina sunt odiosa, és furcsa véletlen! dr. Maczki Valér úr is (legalább Bihari Péter gonosz tolla ezt derítette ki róla). S ekkor kezdődött a »gyér munkásoknak« végzetes, nekem tulajdonítandó »megoszlata« ama »belső eszmekör surlódtatása« alapján, — de nem a Magy. Phil. Szemlének komoly és elfogulatlan hasábjain, hanem Maczki és egy más úr részéről változatos nyelvöltögetések közt a »Közoktatás« című »szaklapban.« (Én nem olvastam, nem is láttam a lapot, de azt beszélik nekem, hogy ez alkalommal az én szegény fejemet is jól megmosták benne, a mely jóindulatért, bár nem éreztem hatását, utólag fogadják a jóakarók köszönetemet — egyelőre!). Ezen »megoszlattott« vagy talán »megugratott« gyér munkásokon kívül azonban semmi megoszlás nem volt észlelhető, a mely nekünk fájt volna. A magyar philosophia Nestora, dr. Horváth Cyrill, kitől hálás tanítványai bizonyára legtöbbit tanulhattak volna, ha az ő békülékeny egyéni alárendelkezését egy magasabb cél alá elsajátították volna tőle, — ezen régi bajnok mindvégig hű maradt a zászlóhoz s e diadalmas zászló körül ott állunk mi, kik csekélységek miatt nem fogunk »megoszlani«, hanem végig küzdjük azt a harcot, melyet egy eszme érdekében magunkra vállaltunk. Addig is én részemről köszönöm Maczki úr reformjavaslatát, — nem kérek belőle.

Ennyit kívántam a tisztelt szerkesztő urak engedelmével közölni. Hiszem, hogy ők sokkal jobban vannak tájékozva a Szemle multja és feladata iránt, mint Maczki úr s hogy a régi tolerans, de philosophusi irányban meg fogják tartani a Szemlét most, mikor edzettebb és vidám ifjú alakjában kezd fellépni. Lobogtassák ezentúl is, kifogásolás által meg nem zavarva, a positiv ismeretekre támaszkodó világos philosophia zászlaját s számítsanak ezentúl mindvégig közvitézeik sorába.

Szives üdvözléssel a tek. szerkesztő urak

Bpest, 1885. febr. 16.

tisztelő barátja

Böhm Károly.